

امکان‌سنجی استناد به تئوری تعدیل در حقوق ایران به عنوان راهکاری در تعذر قراردادی - روش‌نعلی شکاری، سید مصطفی میلانی
حمایت کیفری از حقوق نسل‌های آینده در اسناد بین‌المللی - عادل ساریخانی، مصطفی کرمی پور
تحلیل حق نظارت مردم بر حکومت از دیدگاه علی (علیه السلام) با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - ابراهیم موسی زاده،
محمد صالحی

تاملاتی در تشریح قسامه با توجه به علوم جرم‌یابی - محمدعلی حاجی ده‌آبادی، روح‌الله شمشیری
بازخوانش تعاملات (برخی گروه‌های مذهبی و بازیگران نظام بین‌الملل) حوزه تروریسم به عنوان وسیله دستیابی به منافع ملی با
تاکید بر مسئولیت‌های حقوقی در کشورهای اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، عارفه کردی نسب،
نفیسه طوسی، آیدا قاسم زاده

اصل منع اعاده پناهندگان از منظر اسناد حقوق بشری با تأکید بر پناه‌جویان زیست‌محیطی - مهناز خرسندی، عسکر جلالیان
خطرات اولویت یافتن مسائل مادی در مشاغل حقوقی - محمد ستایش‌پور، مریم فرجی ترک
احکام و آثار اذن در نظام حقوقی ایران و فرانسه - حسن نجارها
مقایسه رکن مادی جرم کلاهبرداری رایانه‌ای با سنتی - علی پایدارفرد، جواد نادری عوج بغزی، احمدرضا امتحانی
مبانی نظری حاکم بر کنترل تسلیحات نظامی با تأکید بر مواضع متعارض سازمان ملل متحد و سازمان تجارت جهانی در خصوص تجارت
تسلیحات نظامی متعارف - پوریا ابراهیم زاده، سمیه رحمانیان

کودک و کودکی از منظر فلسفه و ادبیات - مریم شعبان
اعتبار امر مختوم در دعاوی مدنی و کیفری - امیر محمدی، محمدمهدی حیدری، سهیلا مرادی قلعه
جایگاه شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی - مصطفی فضائلی، آرش ملک
جرم‌انگاری اظهار خلاف واقع مطلع در حقوق ایران - سعید اسدزاده، فاطمه احدی، مجتبی کنجوری
اقدامات شرکت‌های خارجی بابت استفاده عراق از تسلیحات شیمیایی در دفاع مقدس از منظر حقوق مسئولیت بین‌المللی -
محمد ستایش‌پور، پریشان شفانی

مروری جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی نسبت به پدیده روسپیگری در نظام بین‌الملل و ایران با تأکید بر آموزه‌های جرم‌شناسی
اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، اسد اخضری فرد، علی مردان احمدی
تعامل پلیس با نهادهای پیشگیری از جرم - مینا مومنی، سید مهدی احمدی موسوی
حقوق کودکان مهاجر در اسناد ملی و بین‌المللی - رضا خواجه نورالدینی، سیده پریسا میرابی
صلاحیت واقعی قوانین کیفری از منظر حقوق اسلام - مصطفی کرمی پور، مونا رجب زاده باغی
بررسی تغییر از جرائم خیابانی به جرائم سایبری در آغاز همه‌گیری کووید-۱۹ - رویکردی به نظریه فعالیت‌های روزانه - مریم کمائی
جایگاه مأمورین امنیتی انگلستان در کشف جرایم - زهرا وهبی، آرش رزمی

استقلال قضات در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در پرتو آموزه‌های دین‌مبین اسلام - محمد ستایش‌پور، فاطمه زهرا آسیان
شرایط قانونی و ابعاد حقوقی و کیفری مالکیت فکری در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران - سمیه زیلابی، صادق فتیلی، ابراهیم مقدم
امکان‌سنجی تحقق ایده جرم‌انگاری (جرم مسئولیت مدنی مدیران) از تئوری تا عمل بر اساس رویکردهای مدل مسئولیت کیفری
قانون اقدام راهبردی لغو تحریم‌ها - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، نفیسه دهرویه، محمدرسول انصاری نیا،
ندا حقیقی

ارزیابی فقهی-حقوقی تعدد واقعی در حدود، قصاص و دیات - علی محمدی جورکویه، احمدرضا امتحانی، جواد نادری عوج بغزی
جایگاه و نقش مردم در استقرار و استمرار نظام امت و امامت در پرتو آراء شهید بهشتی - محمدصادق داریوند
میانجیگری، نظام عدالت مشارکتی، نسل سوم نظام عدالت کیفری و حقوق اطراف دعوا - صادق فتیلی، محمد فتیلی، ابراهیم مقدم

Child and Childhood from the Perspective of Philosophy and Literature

کودک و کودکی از منظر فلسفه و ادبیات

Maryam Sha'ban

PhD in Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

مریم شعبان

دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

m69.shaban@yahoo.com

<http://orcid.org/0000-0001-6274-3684>

Abstract

The present study seeks to identify the types of perception, description, definition and analysis of various sciences, including history, psychology, sociology and demography of children and childhood. The results show that the view of history on childhood is a relativistic and constructive view. History does not consider childhood as an absolute and intrinsic thing; a child is a socially constructed thing from the perspective of history. History is the beginning of childhood sociological studies. It is as if it created a basis for relativistic thinking based on social and cultural conditions. Are. Psychology still relies on fixed transtemporal and transcendental rules for a child's development, and development is evolutionary. Childhood is not a goal but a path to achieve the goal which is adulthood, so the emphasis is on the importance of childhood to lay the foundations for healthy physical and mental development for adulthood. Sociology, on the other hand, considers a child to be a social construct that is quite different in terms of time and place. From a sociological point of view, a child is not based on the rule of evolution; Childhood is not a path and a tool to reach adulthood, but childhood itself is a goal. Childhood must be recognized as a goal and from the perspective of children themselves, otherwise adulthood will be recognized as a goal and cognition of children from the perspective of adults. Ultimately, this leads to legitimacy and justification for the exercise of adult domination and power over children.

Keywords: Childhood, Child, Sociology of Knowledge, Children's Philosophy, Children's Literature.

چکیده

پژوهش حاضر به دنبال شناسایی نوع درک، توصیف، تعریف و تحلیل دانش و علوم مختلف از جمله تاریخ، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و جمعیت‌شناسی نسبت به کودک و کودکی است. این پژوهش در سطح جامعه‌شناسی علم و معرفت و با رویکرد کیفی و روش تحلیل اسنادی صورت می‌پذیرد. نتایج نشان می‌دهند که نگاه تاریخ به کودکی، نگاهی نسبی‌گرایانه و برساختی است. تاریخ، کودکی را امری مطلق و ذاتی نمی‌داند، کودکی از منظر تاریخ امری برساخته اجتماعی است. تاریخ سرآغازی برای مطالعات جامعه‌شناختی کودکی است. گویی بسترهایی برای اندیشیدن نسبی‌گرایانه براساس شرایط اجتماعی و فرهنگی ایجاد کرده. در بین نگاه‌های روان‌شناسانه و جامعه‌شناختی‌تر نسبت به کودکی تعارض وجود دارد و در این رابطه همواره شاهد دوالیته روان‌شناسی و جامعه‌شناسی هستیم. روان‌شناسی هنوز متکی به قواعد ثابت فرازمانی و فرامکانی برای رشد کودک است و رشد نیز تکاملی است. کودکی نه هدف بلکه مسیری برای رسیدن به هدف که همان بزرگسالی است، می‌باشد لذا تأکید بر اهمیت کودکی برای ایجاد میناهای رشد کالبدی و روانی سالم برای بزرگسالی است. درحالی که جامعه‌شناسی، کودکی را برساخته اجتماعی می‌داند که براساس شرایط زمانی و مکانی، کاملاً متفاوت است. کودکی از منظر جامعه‌شناسی مبتنی بر قاعده تکامل نیست؛ کودکی نه مسیر و ابزاری برای رسیدن به بزرگسالی بلکه کودکی خود هدف است. کودکی باید به‌عنوان هدف و از منظر خود کودک‌کان شناخته شود در غیر این صورت بزرگسالی هدف و شناخت کودکی نیز از منظر بزرگسالان خواهد بود. در نهایت چنین امری منجر به مشروعیت‌بخشی و توجیه اعمال سلطه و قدرت بزرگسالان بر کودکان می‌گردد.

واژگان کلیدی: کودکی، علم، روان‌شناسی رشد، برساخت‌گرایی، عاملیت کودک‌کان.

Received: 2022/04/07 - Review: 2022/05/17 - Accepted: 2022/07/17

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۱/۱۸ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۱/۰۲/۲۷ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۲۶

ارجاع:

شعبان، مریم؛ (۱۴۰۱)، کودک و کودکی از منظر فلسفه و ادبیات، تمدن حقوقی، شماره ۱۲.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

مدرنیته علاوه بر همگرایی در سطح کلان (امپریالیسم) به تکثر نیز تأکید می‌کند. در دنیای مدرن، تکثرگرایی منجر به توجه بیش از پیش به زمینه‌های مختلف و توده‌های مردم شده است، به شکلی که اقشار و طیف‌هایی همانند زنان، کودکان، سالمندان، همجنس‌گرایان، رنگین پوستان و.. که به‌عنوان گروه‌های در حاشیه و طرد شده بودند، مطرح می‌شوند و گویا دوباره به کانون توجه تبدیل می‌گردند (نش، ۱۳۹۴). لازم به بیان است که کودکی یکی از مهم‌ترین دوران‌های زندگی بشر است؛ در این دوران است که مبناهای شخصیتی، روحی و حتی جسمی شکل می‌گیرد و از آن پس، در کل دوران زندگی انسان اثرگذار می‌باشند. هر جامعه‌ای در رابطه با کودکان استراتژی‌ها، سیاست‌ها و مبانی حقوقی و قانونی مختص زمینه و بسترهای خود را دارد. عموماً جوامع توسعه‌یافته و پیشرفته، دوران کودکی را یک نقطه عطف برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در جهت تربیت و پرورش نیروی انسانی مؤثر و با کیفیت، مورد نظر دارند. در این راستا شناخت کودک و کودکی او امری مهم و مبنایی می‌باشد. شناخت از منظرهای گوناگون، به شکلی که درک همه‌جانبه‌ای از موضوع به ما ارائه نماید.

یکی از مباحث مهم در رابطه با کودکی و مطالعات مربوط به کودک و کودکی، دیدگاه‌های مختلف عرصه‌های دانش و علوم در این رابطه است که در بسیاری از مواقع نیز دارای تفاوت‌های بسیار زیادی هستند و چه بسا منجر به تعارضات و تناقض‌هایی نیز می‌شوند. بنابراین، توجه به نگاه دانش و علوم مختلف به کودک و کودکی، ما را برای فهم بهتر، در مسائل و ارائه راهکارهای حمایتی، هدایت می‌کند. تلاش برای شناسایی

دیدگاه‌های مختلف عرصه‌های دانش و علوم نسبت به کودک و کودکی ما را به عرصه فلسفه، ادبیات، تاریخ، روان‌شناسی، جمعیت‌شناسی، حقوق و جامعه‌شناسی می‌کشاند. لذا راهی گسترده و تلاشی مضاعف لازم است تا بتوانیم به شیوه مروری دیدگاه‌ها و شناخت هر یک از عرصه‌های مذکور را برای مخاطبان ارائه نماییم. بنابراین در چنین راه فراخی از فلسفه شروع می‌کنیم و سپس به عرصه ادبیات می‌پردازیم.

۱- پرسش‌های پژوهش

نگاه فلسفه به کودکی چگونه است و چه درکی از کودک و کودکی ارائه می‌کند؟ نگاه ادبیات به کودکی چگونه است و چه درکی از کودک و کودکی ارائه می‌کند؟

۲- اهداف پژوهش

در پژوهش حاضر، پژوهشگر به دنبال شناسایی نوع درک، توصیف، تعریف و تحلیل فلسفه و ادبیات نسبت به کودک و کودکی است. این پژوهش در سطح جامعه‌شناسی علم و معرفت صورت می‌پذیرد و نگاه آن با تأکید به جامعه خاصی نیست؛ بنابراین، براساس خاصیت سیالیت و جهانی بودن دانش و علوم در معنای کلی و جریان اصلی هر یک، به دنبال کشف نگاه کلی فلسفه، ادبیات نسبت به کودک و کودکی هستیم.

۳- روش تحقیق

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با روش تحلیل اسنادی صورت می‌پذیرد. در این راستا، کلیه منابع دست‌اول در رابطه با نگاه هر یک از حوزه‌های فلسفه و ادبیات نسبت به کودک و کودکی را شناسایی و سپس مورد مطالعه و تحلیل قرار دادیم. در نهایت، با وجود این که پژوهشگر عرصه‌های دانش و علوم مختلف را از یکدیگر جدا نمی‌داند اما در طول تحلیل رویکرد فلسفه و ادبیات نسبت به کودک و کودکی، به دنبال تعیین مرزهای مختص هر حوزه نسبت به دیگر حوزه‌ها نیز بوده است.

۴- پیشینه پژوهش

یکی از گام‌های اساسی در پژوهش حاضر، جست‌وجو و مرور تحقیقات و مطالعات پیشین در رابطه با موضوع و اهداف پژوهش حاضر بوده است. نتایج حاصل از جست‌وجوی منابع داخلی ایران و منابع خارجی نشان می‌دهند که تا به حال پژوهش متمرکز و منسجمی در فضای معنایی جامعه‌شناسی علم و معرفت در رابطه با شناسایی، توصیف و تحلیل رویکرد دانش و علوم مختلف نسبت به کودکی انجام نشده

است. لذا صرفاً پژوهش‌های پراکنده‌ای در زیر هریک از حوزه‌های دانش و علوم انجام شده است؛ مثلاً پژوهش‌هایی که در مورد شناسایی و توصیف تفکرات فلاسفه در رابطه با کودک و کودکان هستند؛ همانند کار ماتیوس (۱۹۹۴)، فروزان‌فر و همکاران (۱۹، ۱۳۹۱) یا نگاه تاریخی برای شناسایی مفهوم کودکی در تاریخ یک جامعه خاص، مثلاً پژوهش فیلیپ آریس (۱۹۶۲) در رابطه با تاریخ کودکی در اروپا، پژوهش استیرنس در رابطه با تاریخ کودکی در جهان (۱۳۸۸)، یا پژوهش حاتمی در رابطه با تاریخ کودکی در ایران (۱۳۹۳).

در عرصه ادبیات نیز معمولاً جست‌وجوی معنای کودکی در آثار اشخاصی خاص مورد نظر بوده است، همچنین در حوزه علوم مختلف نیز، مواجهه با کودک و کودکی با محوریت مفاهیم و پارادایم‌های مرکزی هریک از علوم بوده است. مثلاً توجه به بیماری‌های روانی و رشد کودکان، توجه به شکاف نسلی کودکان و بزرگسالان، مطالعه تحولات مفهوم کودکی در عرصه فرهنگ جوامع، تحول سبک زندگی کودکان و... بنابراین، در پژوهش حاضر با نگاهی کلان و در سطح جامعه‌شناسی معرفت و علم، به دنبال مطالعه مفهوم کودکی از منظر فلسفه و ادبیات هستیم

۵- فلسفه و کودکی

بررسی فلسفه دوران کودکی از این جهت مهم است که چگونگی فهم ما از کیستی کودک؛ کودک دارای چه ویژگی‌هایی است؟ اقدامات و کنش ذهنی کودک چگونه است؟ را مشخص می‌کند. همچنین چگونگی رفتار و اقدامات ما نسبت به کودکان را مشخص می‌کند. ماتیوس در ۱۹۹۴، بیان می‌دارد که بررسی فلسفه دوران کودکی مفید است زیرا از یک طرف باورهای ما نسبت به کودکان را شفاف می‌کند، ما را با ویژگی‌های کودکان آشنا می‌کند، تصورات اشتباه نسبت به کودکان را کاهش می‌دهد و تفاوت‌های بزرگسالان و کودکان را شفاف می‌کند. ماتیوس در ۱۹۹۴، معتقد است که فلسفه دوران کودکی به مفهوم کودکی، جایگاه کودک در یک جامعه و همچنین کیستی کودک، می‌پردازد (ماتیوس، ۱۹۹۴).

باید توجه داشت که در برخی جوامع، فلسفه کودکی در ذیل فلسفه آموزش و پرورش مطرح می‌شود؛ اما امروزه فیلسوفان، اقدام به ارائه دوره‌های دانشگاهی در حوزه فلسفه کودکی کرده‌اند و آثار و تألیفات بسیاری در مورد فلسفه کودکی به وجود آورده‌اند (ماتیوس، ۱۹۹۴). بسیاری از فلاسفه در رابطه با موضوع کودکی و موضوع‌های مربوط به انسان در دوران کودکی همچون آموزش و تربیت، خویش‌یابی و... فعالیت کرده‌اند. برخی دیگر از پژوهشگران عرصه فلسفه کودکی، به دنبال بررسی

کودک و کودکی در اندیشه فلاسفه هستند. فیلسوفانی چون: توماس هابز^۱ (۱۶۷۹-۱۵۸۸)، کمینیوس (۱۵۹۲-۱۶۷۰)، جان لاک^۲ (۱۶۳۲-۱۷۰۴)، ژان ژاک روسو^۳ (۱۷۱۲-۱۷۷۸)، یوهان هنریش پستالوزی^۴ (۱۷۴۶-۱۸۲۷)، ویلیام بلیک^۵ (۱۷۵۷-۱۸۲۷)، فردریک فروبل^۶ (۱۷۸۲-۱۸۵۲)، فردریش نیچه^۷ (۱۸۴۴-۱۹۰۰)، لو ویگوتسکی^۸ (۱۸۹۶-۱۹۳۴)، جان دیویی^۹ (۱۸۵۹-۱۹۵۲)، ارنست دیمنه^{۱۰} (۱۸۶۶-۱۹۵۴)، ماریا مونتیه سوری^{۱۱} (۱۸۷۰-۱۹۵۲)، هاینز ورنر^{۱۲} (۱۸۹۰-۱۹۶۴)، کیه رن ایگن، گرت ماتیوس^{۱۳}، ماتیو لیپمن^{۱۴} (۱۹۲۲-۲۰۱۰). بنابراین در این بخش، برای روشن تر شدن مباحث مربوط به کودکی از منظر فلسفه به اندیشه چند تن از فلاسفه مطرح، خواهیم پرداخت.

۱-۵- توماس هابز

در مقدمه فلسفی، یک برداشت شروانه از کودک و دوران کودکی ارائه می‌کند. او به‌عنوان کسی که به مطالعه سنت‌های پروتستانی پرداخته، به سلوک نیک معتقد بود و با وجود این که به تحلیل ویژگی‌های کودکان و دوران کودکی نپرداخته اما فهم خود از آن را ارائه کرده است. هابز در کتاب لویاتان^{۱۵} در ۱۶۵۱، از نظم اجتماعی و تداوم آن صحبت می‌کند. از منظر هابز، قدرت پادشاه و قدرت والدین، کاملاً مطلق او فراتر از مردم و کودکان هستند. هابز، منبع قدرت والدین را دانش می‌داند. از منظر هابز، بدون فشار و اعمال قدرت والدین، زندگی کودکان دچار هرج و مرج می‌گردد (آلیسون و همکاران، ۱۳۸۵).

۲-۵- جان لاک

جان لاک در رساله خود به نام «تأملاتی درباره آموزش و پرورش» در ۱۶۹۳، به موضوع آموزش و

-
- 1- Thomas Hobbes
 - 2- Loke
 - 3- Rousseau
 - 4- Pestalozzi
 - 5- Blake
 - 6- Friedrich Fröbel
 - 7- Friedrich Wilhelm Nietzsche
 - 8- Lev Vygotsky
 - 9- John Dewey
 - 10- Ernest Dimne
 - 11- Montessori
 - 12- H. Werner
 - 13- Gareth Matthews
 - 14- M. Lipman
 - 15- Leviathan

پرورش شهروندان جوان پرداخته است. تفکر لاک از جمله تفکرات مربوط به مدل کودک بی‌گناه نیست و معتقد است حالت ایده‌آلی از مهربانی ذاتی و اولیه وجود ندارد. هرچند که لاک، به صداقت مطلق تفکرات و رویاهای روسو اعتقاد دارد اما او دوران کودکی را جایگاه بهشتی از خوبی‌ها، حسن‌نیت، روابط و تعاملات متقابل نمی‌داند. هرچند منظور لاک این نیست که دوران کودکی یک دوره حیوانی است، بلکه از نظر او کودکان، به طور ذاتی، هیچ چیز نیستند. باید توجه داشت که لاک، براساس سنت اصالت تجربه^{۱۶} مشهور بود و در رساله خود با عنوان «رساله‌ای در فهم بشر» میان کرده است که کودکان، هیچ‌گونه توانایی درونی یا پیشینی از فهم و استدراک یا توانایی کلی برای استدلال صحیح ندارند. نظریه لاک، از جمله مترقی‌ترین و رادیکال‌ترین نظریه‌های فلسفه است. نظریه لوح سفید جان لاک در تقابل کامل با نظر روسو در رابطه با کودک قرار دارد.

جان لاک، در قرن هفدهم میلادی، کودکان را از منظر شناختی، مورد توجه قرار می‌دهد و می‌گوید: «کودکان مستعد فهمیدن هستند و من فکر نمی‌کنم فضیلتی وجود داشته باشد که باید بر آن برانگیخته شوند یا خطایی که باید از آن بازداشته شوند و نتوانند به آن‌ها متقاعد شوند؛ ولی باید با دلایلی گفته شود که مطابق سن و فهم‌شان باشد و همواره با واژه‌های بسیار کم و روشن مطرح شود.» پیرو همین امر لاک تنبیه بدنی را رد می‌کند (کاردان، ۱۳۹۱). از منظر لاک، کودکان، شهروند آینده جامعه هستند، آن‌ها از نظر عقل و منطق، ناقص اما از نظر استعدادهای بالقوه‌ای دارای پتانسیل بالایی هستند. کودکان، افرادی بی‌لیاقت یا بزرگسالانی ناقص نیستند. آن‌ها علایق و نیازهای فردی مخصوصی دارند و باید ویژگی‌های خاص شناخته و مورد توجه قرار بگیرند. به نظر لاک، به وسیله آموزش و پرورش، کودکان به افرادی کاملاً عاقل و منطقی و دارای ویژگی‌های نیک تبدیل می‌شوند، پیرو قراردادهای اجتماعی شده و می‌توانند خودکنترل^{۱۷} شوند به گونه‌ای که نظم اجتماعی را به خطر نخواهند انداخت (آلیسون و همکاران، ۱۳۸۵).

۱۶- اگر تصور کنیم که ذهن هر فرد کاغذ سفیدی است که هیچ‌گونه شخصیت یا ایده خاصی ندارد، پس چگونه ذهن پرورش می‌یابد و نقش‌های مختلف در آن جای می‌گیرند؟ از کجا آن مخزن و اندوخته وسیع تخیلات بی‌حد و مرز انسان که تقریباً با تنوعی بی‌نهایت گسترده، روی آن طراحی‌های مختلف شده است، شکل می‌گیرد؟ از کجا تمام مواد و عناصر استدلال و دانش را کسب می‌کند؟ من جواب این سؤالات را با یک کلمه می‌دهم: از تجربه. اساس تمام دانش ما در تجربه قرار دارد و سرانجام نیز از آن سرچشمه می‌گیرد و خود را نمایان می‌سازد.

۳-۵- زن ژاک روسو

روسو سهم زیادی در تغییر مفهوم کودکی دارد. او در کتاب «امیل» می‌گوید که طبیعت در وجود هر کودک مجموعه‌ای از توانایی‌ها و استعدادها قرار داده است که برای شکوفایی آن‌ها لازم است در همان دوران کودکی مسیر طبیعی رشد طی شود. بنابراین از منظر روسو باید برای کودکان اهمیت زیادی قائل شویم و کودکان را همان‌گونه که هستند پذیرفته و دوست داشته باشیم. به نظر روسو آموزش کودک باید مناسب طبیعت او باشد در غیر این صورت موجب رنج و عذاب او خواهد شد. روسو بیان می‌دارد که «طبیعت کودک فقط «اکنون» را می‌فهمد و درباره «آینده» نمی‌داند.» آموزشی که به این موضوع توجه نکند برای کودک، ظالمانه است. روسو بیان می‌کند که بسیاری از مریبان نسبت به حالات روانی کودک، ناآگاه هستند. او تأکید می‌کند که دنیای کودکان با دنیای بزرگسالان تفاوت اساسی دارد و ما نباید در درون کودکان به دنبال ویژگی‌های افراد بالغ باشیم؛ روسو در طبقه‌بندی پنج مرحله‌ای رشد روانی کودک، هم احساسات، عواطف و هم شناخت کودک را مورد توجه قرار می‌دهد. به اعتقاد روسو همواره می‌بایستی به خصوصیات کودک بنگریم و به تفاوت‌هایی که با بزرگسالان دارند آگاه باشیم (روسو، ۱۳۴۹).

۴-۵- فردریش نیچه

نیچه اندیشه‌های اندکی درباره کودک دارد اما کودک در دیدگاه او دارای جایگاه ویژه‌ای است. او در کتاب «فراسوی نیک و بد» بیان کرده است که «بختگی مرد یعنی باز یافتن آن جدیتی که در روزگار کودکی در هنگام بازی داشته است.» (نیچه، ۱۳۷۵). بنابراین نیچه، بازی‌های دوران کودکی را مهم و نه عبث و مایه وقت تلف کردن می‌داند. نیچه در «چنین گفت زرتشت»، در بیان تمثیل سه مرحله‌ای تحول جان آدمی^{۱۸} نشان می‌دهد که برای کودک و ویژگی‌های او اهمیت زیادی قائل است (نیچه، ۱۳۸۴). از منظر نیچه کودک، برابر با بی‌گناهی، بازی و فراموشی است؛ کودک همانند چرخ‌سوار است خودگردنده. او آری مقدس است. بنابراین از منظر نیچه جان آدمی زمانی که از حالت فرمان‌برداری شروع و به عرصه

۱۸- در این تمثیل، جان انسان در آغاز همانند شتر است. شتر رمز باربری و فرمانبرداری و محترم دارنده ارزش‌های کهن است. افتخار او بر دوش گرفتن و بردن سنگین‌ترین بارها یعنی بار سنگین ارزش‌های هزار ساله است. اما در جریان تحول، شتر، شیر می‌شود. شیر که ویران‌کننده است با گفتن نه مقدس آزادی خویش را آغاز می‌کند. او به فراسوی نیک و بد می‌رود و در مقابل آن چه وحی منزل تصور می‌شود ایستادگی می‌کند. هنگام این تحول، جان آدمی، آزادی خویش را به چنگ آورده است اما آفریدن ارزش‌های نو از دست او بر نمی‌آید پس تحول دیگر باید. تحولی دیگر تا شیر کودک شود. کودک آغازی نو و جنبشی نو است.

کودکی قدم می‌گذارد با معصومیتی که به آن دست پیدا کرده است، ارزش‌های جدیدی را به وجود می‌آورد؛ تمثیل نیچه شباهت زیادی به گفته مسیح دارد: «به قلمرو الهی پای نخواهید گذاشت مگر این که دوباره بسان یک کودک شوید.» بنابراین، نیچه کودکی را دارای دو عنصر محوری می‌داند. جدیت بازی که پیرو مهم تلقی کردن امور شکل می‌گیرد و معصومیت (نقیب‌زاده، ۱۳۸۳).

در نهایت باید توجه داشت همان‌طور که پرسش فلسفه از حقیقت است، در مبحث نگاه فلسفه به کودکی همین موضوع نیز صادق است. در تمام مباحث فلاسفه، محور بحث، پرسش از چیستی کودک؟ یا ذات یا حقیقت کودک است. فلاسفه به دنبال پاسخگویی به پرسش از ذات، حقیقت کودک و کودکی هستند. هر کدام از فلاسفه از منظر جهان‌بینی خود به این پرسش پاسخ می‌دهند، این که ذات و حقیقت کودک شر و مخرب است، ذات و حقیقت کودک خیر و نیک است، ذات و حقیقت کودک قوه‌شدن است. بنابراین، فلسفه در رابطه با کودک و کودکی، قائل به وجود ذات و حقیقتی است که باید آن را شناخت و براساس آن در رابطه با کودکان عمل کرد. حال این که، ذات و حقیقت کودک و کودکی چیست؟، پرسشی است که وفاقی در بین فلاسفه برای پاسخگویی به آنچه که نیست و هر کدام از فلاسفه از منظر جهان‌بینی خود، پاسخی ارائه می‌کنند که بعدها، شاگردان شان جریان فکری هر یک از آن‌ها را ادامه می‌دهند.

۶- کودکی و ادبیات

برای درک کودکی از منظر ادبیات، هر چند که فضای ادبی کلان باید در نظر گرفته شود اما بهترین اقدام توجه و تمرکز بر ادبیات کودکان است؛ زیرا بهترین منبعی که می‌تواند آن نوع درک از کودکی که در ادبیات مطرح شده است را به ما نشان دهد، همان ادبیات کودک است. در این جهت، با توجه به رویکرد کلان پژوهش حاضر، به سطح فلسفه و ادبیات، در این مبحث سعی شده است که در سطح کلان و فضای دانش و معرفت بحث شود اما در نهایت به طور متمرکزتر فضای ادبیات کودک ایران نیز مورد بحث قرار گرفته است و این موضوع به‌عنوان یک نمونه مطالعاتی برای فهم بهتر مسئله به ما کمک می‌کند.

ادبیات، را می‌توان مجموعه‌ای از اظهارات هنری هر قوم دانست که در قالب کلام ریخته شده است (بکایی، ۱۳۹۳). ادبیات کودکان نیز، به مجموعه آثار و نوشته‌هایی گفته می‌شود که به وسیله نویسندگان متخصص برای مطالعه کودکان تهیه می‌شوند و در همه آن‌ها ذوق و سطح رشد کودکان مورد توجه است (محمدی و قایینی، ۱۳۸۰). بنابراین، همه آثار علمی، آموزشی و تفریحی چنانکه شرط دوم را داشته باشند (متناسب با نیاز و ذوق) جزء ادبیات کودکان محسوب می‌شوند. بعضی صاحب‌نظران، شرط هنرمندانه بودن

و هدایت‌گری آثار را به سوی «رشد» نیز جزء تعریف می‌دانند و پیرو همین امر بعضی آثار که با زبان کودکان نوشته می‌شوند در حوزه ادبیات کودکان نخواهند بود (بکایی، ۱۳۹۳).

هرچند که ریشه ادیبان کودک به ادبیات شفاهی و فولکلوری در قالب قصه و لالایی می‌رسد اما تا دوران مشروطه، ادبیات کودک به شکل مدرن و نوشتاری آن در ایران مغفول بود (محمدی و قایینی، ۱۳۸۰). در حدود سال‌های ۱۳۰۰ شمسی، در آذربایجان، «جبار عسگرزاده» برای کودکان شعر و نمایشنامه و داستان نوشت. مجموعه اشعار او «من هم در دنیا آرزو دارم» و «افسانه بابا برفی» می‌باشند که متناسب با جهان بینی کودکان و زبان آن‌ها نگارش شده‌اند. در فاصله بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰، نویسندگان و شعری هم چون «یحیی دولت‌آبادی»، مؤلف کتاب «شهرناز»، «عباس یمنی شریف» نگارنده کتاب «آواز فرشتگان» و «جعفر بدیعی»، مجله کیهان کودکان را بنا نهادند. در سال‌های دهه ۱۳۳۰، ترجمه آثار خارجی کودک و نوجوان رواج یافتند و در اواخر دهه مذکور، اولین کتب تصویری رواج یافتند؛ در سال ۱۳۴۰، کتاب‌های درسی متحول شدند و در زمستان ۱۳۴۱، شورای کتاب کودک، شکل گرفت. سرانجام در سال ۱۳۴۵، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به وجود آمد و کتابخانه‌های متعددی در سراسر کشور احداث گردید. در دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰، «صمد بهرنگی» کتاب «ماهی سیاه کوچولو»، «مهدی آذریزدی» کتاب «جمشید شاه» و «زهره خانلری» کتاب «داستان دل‌انگیز ادبیات فارسی و افسانه سیمرغ» را نگاشتند (ایمن و همکاران، ۱۳۵۴).

در دهه ۱۳۵۰، با وقوع انقلاب اسلامی، تحولاتی مهمی در زمینه ادبیات کودک به وجود آمد. شاعرانی چون قیصر امین‌پور با «ظهر روز دهم» و خلق ادبیات حماسی در ادبیات کودک، هوشنگ مرادی کرمانی «با بچه‌های قالی‌بافخانه»، مصطفی رحماندوست با اشعارش در کتاب‌های درسی، منوچهر احترامی با «حسنی نگو به دسته گل»، «خروس نگو به ساعت» و «دزده و مرغ لفللی» و دیگر شاعران چون افسانه شعبان‌نژاد برای کتاب‌هایی چون «پرنده گفت شاعرم» و «کلاغه به خونه‌اش نرسید» و «هدیه خاله ننگین»، آتوسا صالحی با کتاب‌هایی چون «کسی خواب میمون کوچولو را ندیده» و ناصر کشاورز و سوسن طاق‌دیس با آثاری چون «قدم یازدهم» و «شما یک دماغ زرد ندیدید؟» و فرهاد حسن‌زاده با آثاری چون «زیبا صدایم کن»، محمدرضا بیرامی با کتاب‌هایی چون «کوه مرا صدا زد از قصه‌های ساوالان»، حامد حبیبی با کتاب «لاک پشت پرنده»، شهرام شفیی با «خروس سبز» و «درخت گلایی»، فریدون عموزاده خلیلی با کتاب «دو خرما نارس»، سید سعید هاشمی با کتاب‌های «بهار در بادیه» و «فرشته و عصا»،

ادبیات کودک را در دهه‌های بعد از انقلاب اسلامی رونق دادند (ایمن و همکاران، ۱۳۵۴).

باید توجه داشت که سلطه روان‌شناسی رشد بر بسیاری از عرصه‌های علم و دانش منجر به رده‌بندی سنی شده است که همین امر در ادبیات مانعی برای توجه به تکثر فرهنگی و اجتماعی کودکان است (سیدآبادی، ۱۳۹۱). همچنین بزرگسالان نگارندگان ادیبان کودک هستند؛ آن‌ها درک از کودکی خود را به کودکان فعلی تعمیم می‌دهند و یا نگرش و فهم خود از موضوع را به کودکان نسبت می‌دهند. چنین امری منجر به هدایت تصویر ذهنی کودکان نسبت به بزرگسالی خودشان است. لذا ادبیات کودکان تحت سلطه بزرگسالان است و سایه بزرگسالان بر آن منجر به تداوم سلطه بزرگسالان بر کودکان می‌شود. بنابراین باید توجه داشت که کتاب‌های کودکان عرصه جنگ قدرت هستند. جنگ قدرت هم در بین بزرگسالان و کودکان و هم در بین بزرگسالان با خوشان به‌عنوان نویسندگان. زیرا هر نویسنده، درک خودش از کودکی را در ادبیات کودکان منتقل می‌کند و همان‌طور که واضح است نوع کودکی و چگونگی بزرگسالی هر شخص کاملاً با ادبیات دوران کودکی‌اش رابطه مستقیم دارد. لذا باید دقت داشت که تأثیر و نفوذ داستان بر زندگی واقعی صرف نظر از این که آیا موضوع‌های مورد بحث «واقع‌گرایانه» هستند یا «خیال‌پردازانه» و بدون در نظر گرفتن احتمال اقدامات کودکان در کتاب‌ها، قوی به نظر می‌رسد. به همین خاطر ردیابی تاریخ رابطه بین کودکی و کتاب‌های کودکان، بی‌نهایت پیچیده است (لسینک، ۱۹۹۴).

نتیجه

پژوهش حاضر با نگاهی کلان و مبتنی بر شیوه جامعه‌شناسی معرفت و علم، به دنبال بررسی کودکی از منظر فلسفه و ادبیات بوده است. در این راستا، پژوهشگر با هدفی برای مرور دانش موجود به اتخاذ روش دست زده است. به همین دلیل پژوهش حاضر با روش تحلیل اسنادی، ابتدا با نگاه تخصصی به بررسی و گزینش منابع دست‌اول پرداخته و سپس شروع به مطالعه و تحلیل نموده است. در نهایت، نتایج نشان می‌دهند که پرسش فلسفه از حقیقت است، در مبحث نگاه فلسفه به کودکی همین موضوع نیز صادق است. در تمام مباحث فلاسفه، محوریت بحث پرسش از چیستی کودک؟ یا تلاش برای شناخت ذات یا حقیقت کودک است. بنابراین، فلسفه در رابطه با کودک و کودکی، قائل به وجود ذات و حقیقتی است که باید آن را شناخت و براساس آن در رابطه با کودکان عمل کرد. حال این که، ذات و حقیقت کودک و کودکی چیست؟، پرسشی است که وفاقی در بین فلاسفه نیست و هر کدام از فلاسفه از منظر جهان‌بینی خودش پاسخی ارائه می‌کند.

ادبیات کودک در عرصه ادبیات شفاهی و فولکلور امری بسیار کهن است. اما وجود ادبیات کودک به صورت تخصصی، منسجم و متمرکز بر کودکان، امری مدرن است و شکل‌گیری آن وابسته به شکل‌گیری فضای توجه و اهمیت کودکان در سطوح ساختاری و کنشی یک جامعه می‌باشد. ادبیات کودک همواره تلاشی همسو با جریان‌های آموزش، تربیت و همنوایی کودکان با ساختارهای جامعه است؛ بنابراین در ادبیات کودک همواره ارائه تعریف از کودک خوب و بد، آرمان و اهداف پسندیده و ارائه الگو برای کودکان همواره مورد نظر بوده است. بنابراین یکی از مهم‌ترین اقدامات در ادبیات کودک در همه جوامع و جدای از زمینه و بستری خاص، ادبیات به‌عنوان ابزاری برای همنوایی و انطباق کودکان با ساختارهای کلان جامعه است. در همین راستا موضوعی به‌عنوان «ادبیات برای ادبیات» مطرح نیست بلکه ادبیات در خدمت سیستم قدرت، کنترل و همنواسازی است. بر همین اساس ارائه تصویر از کودک خوب و بد، آنچه برای کودک باید و نباید است، ارائه الگو و نمونه آرمانی برای کودکان از جمله اهداف اصلی ادبیات کودکی در همه جوامع است. بنابراین، نقطه محوری در ادبیات کودک به طور کلی، مبحث «من تعمیم یافته» است. یعنی ارائه الگویی تجسمی برای کودکان در جامعه که کاملاً در راستای کنترل و همنواسازی کودکان بوده و راهی برای نظارت و تعریف سیستم‌های انضباطی برای کودکان است.

منابع

فارسی

- آلیسون، جیمز؛ جنکس، کریس؛ پروت، آلن، ۱۳۸۵، **جامعه‌شناسی دوران کودکی**، ترجمه علیرضا کرمانی و علیرضا ابراهیم آبادی، چاپ دوم، تهران، نشر ثالث.
- استیرنس، پیترو، ۱۳۸۸، **دوران کودکی در تاریخ جهان**، ترجمه سارا ایمانیان، تهران، نشر اختران.
- ایمن (آهی)، لیلی؛ خمارلو، توران؛ دوت آبادی، مهدخت، ۱۳۵۴، **گذری در ادبیات کودکان**، تهران، نشر شرکت افست.
- بکایی، حسین، ۱۳۹۳، **عناصر در داستان کودکان**، تهران، نشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- حاتمی، زهرا، ۱۳۹۳، تاریخ کودکی در ایران: تحول و تجدد جایگاه کودک در اندیشه و جامعه ایرانی از آغاز سلطنت ناصرالدین شاه تا پایان سلطنت رضاشاه، **رساله دکتری تاریخ ایران اسلامی**، دانشگاه تهران.

- روسو، ژان ژاک، ۱۳۴۹، **امیل یا آموزش و پرورش**، ترجمه غلامحسین زیرک زاده، تهران، نشر شرکت سهامی انتشار.
- سیدآبادی، علی اصغر، ۱۳۹۱، **مقدمه‌ای بر مخاطب‌شناسی کتاب کودک**، کتاب با واسطه، تهران، نشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- فروزانفر، جواد؛ قانیدی، یحیی؛ نقیب زاده، میر عبدالحسین؛ محمودنیا، علیرضا، ۱۳۹۱، بررسی فلسفه دوران کودکی در گذر تاریخ، **مجله پژوهش‌های تربیتی**، شماره ۱۸ و ۱۹.
- کاردان، علی محمد، ۱۳۹۱، **سیر آراء تربیتی در غرب**، چاپ ششم، تهران، نشر سمت.
- نش، کیت، ۱۳۹۴، **جامعه‌شناسی سیاسی معاصر، جهانی شدن، سیاست، قدرت**، ترجمه محمد تقی دلفروز، چاپ سیزدهم، تهران، نشر کویر.
- نیچه، فردریش ویلهلم، ۱۳۷۵، **فراسوی نیک و بد**، ترجمه داریوش آشوری، تهران، انتشارات اساطیر.
- نیچه، فردریش ویلهلم، ۱۳۸۴، **چنین گفت زرتشت**، ترجمه داریوش آشوری، چاپ بیست و دوم، تهران، انتشارات آگه.
- محمدی، محمدهادی و قایینی، زهره، ۱۳۸۰، **تاریخ ادبیات کودکان ایران: ادبیات کودکان در دوره مشروطه**، جلد سوم، تهران، نشر چیستا.

لاتین

- Lesnik- Oberstein, Karin, 1994, Literature and Childhood: Criticism and the Fictional Child, Oxford: Clarendon Press.
- Matthews, Gareth, 1994, The philosophy of Childhood, Cambridge: Harvard University press.
- Philippe Aries, 1962, Centuries of Childhood, A Social History of Family Life, Translated by Robert Baldick, New York: Vintage Books.

- Feasibility of Referring to Adjustment Theory in Iranian Law as a Solution in Contractual Excuse - **Roshan Ali Shekari, Sayyed Mostafa Milani**
- Criminal Protection of the Rights of Future Generations in International Documents - **Adel Sarikhani, Mostafa Karami Pour**
- Analysis of the Right of the People to Control the Government from the Point of View of Ali (PBUH) by Looking at the Constitution of the Islamic Republic of Iran - **Ebrahim Musazadeh, Mohammad Salehi**
- Reflections on the Legislation of Oath (Qassameh) According to the Science of Criminalistics - **Mohammad Ali Hajidehabadi, Ruhollah Shamshiri**
- Rereading Interactions (Some Religious Groups and Actors in the International System) the Field of Terrorism as a Means of Achieving National Interests with an Emphasis on Legal Responsibilities in Islamic Countries - **Sayyed Mohammadreza Mousavifard, Hamidreza Norozian, Arefeh Kordi Nasab, Nafiseh Tosi, Ayda GHasem Zadeh**
- The Principle of Prohibition of Repatriation of Refugees from the Perspective of Human Rights Documents with Emphasis on Environmental Refugees - **Mahnaz Khorsandi, Asgar Jalalian**
- Dangers of Prioritizing Financial Issues in Legal Professions - **Mohammad Setayesh Pur, Maryam Faraji Tark**
- The Rulings and Effects of Permission in the Legal System of Iran and France - **Hasan Najjarha**
- Comparison of the Actus Reus of the Crime of Computer Fraud with Traditional - **Ali Paidarfard, Javad Naderi ooj Boghzi, Ahmadreza Emtehani**
- Theoretical Foundations of Military Weapons Equipment Control with an Emphasis on Contradictory Stands of UN and WTO on Conventional Military Weapons Trade - **Pouria Ebrahimzadeh, Somayeh Rahmanian**
- Child and Childhood from the Perspective of Philosophy and Literature - **Maryam SHA'ban**
- Validity of Sealed Order in Civil and Criminal Cases - **Amir Mohammadi, Mohammadmahdi Heydari, Soheyla Moradi GHaleh**
- The Status of the Kosovo Specialist Branches in Global Criminal Justice System - **Mostafa Fazaeli, Arash Maleki**
- Criminalization of Informing the Contrary in Iranian Law - **Saeed Asadzadeh, Fatemeh Ahadi, Mojtaba Kanjori**
- The Actions of Foreign Companies Regarding Iraq's Use of Chemical Weapons in Holy Defense from the Perspective of International Responsibility Rights - **Mohammad Setayesh Pur, Pamian Shafae**
- Sociological and Criminological Review of the Phenomenon of Prostitution in the International System and Iran with Emphasis on the Teachings of Islamic Criminology - **Sayyed Mohammadreza Mousavifard, Asad Akhzari Fard, Ali Mardan Ahmadi**
- The Police's Interaction with the Crime Prevention Institutions - **Mina Momeni, Sayyed Mahdi Ahmadi Musavi**
- Immigrant Children's Rights in National and International Documents - **Reza Khaje Nooredini, Sayede Parisa Mirabi**
- The Real Competency of Criminal Laws from the Perspective of Islamic Law - **Mostafa Karami Pour, Mona Rajabzade Baghi**
- Exploring the Shift from Physical to Cybercrime at the Onset of the COVID-19 Pandemic with an Approach to Routine Activity Theory - **Maryam Kamaei**
- The Position of British Security Officers in the Detection of Crimes - **Zahra Vahabi, Arash Razmi**
- The Independence of Judges in the Legal System of the Islamic Republic of Iran in the Light of the Teachings of Islam - **Mohammad Setayesh Pur, Fatemeh Zahra Aslan**
- Legal Conditions and Legal and Criminal Dimensions of Intellectual Property in the Legal System of the Islamic Republic of Iran - **Somayeh Zilabi, Sadeh Fetili, Ebrahim Moghaddam**
- Feasibility Study of the Realization of the Idea of Criminalization (Crime of Civil Liability of Managers) from Theory to Practice Based on the Approaches of the Model of Criminal Responsibility Model of the Law of Strategic Action to Cancel of Sanctions - **Sayyed Mohammadreza Mousavifard, Hamidreza Norozian, Nafiseh Dharovieh, Mohammad Rasol Ansari Nia, Neda Haghghi**
- Jurisprudential-Legal Evaluation of the Real Multiplicity in the Hodood, Retaliation and Diat - **Ali Mohammadi Jurkoye, Ahmadreza Emtehani, Javad Naderi ooj Boghzi**
- The Position and Role of the People in the Establishment and Continuation of Ummat and Imamat System In the Light of Martyr Beheshti's Opinions - **Mohammad Sadeq Darivand**
- Mediation, Participatory Justice System, Third Generation Criminal Justice System and the Rights of Parties the Lawsuit - **Sadeh Fetili, Mohammad Fetili, Ebrahim Moghaddam**